

**Activitats socioculturals de
la Societat Agrícola de Barberà
de la Conca (segles XIX-XX)**

Joan Casamitjana i Fabregat

Activitats socioculturals de la Societat Agrícola de Barberà de la Conca (segles XIX-XX)

Joan Casamitjana i Fabregat

Carrer de Cabra 21

43422 Barberà de la Conca

Paraules clau: cooperativisme, associacionisme agrari, mutualisme, ensenyament, Barberà de la Conca.

Resum

Treball que comenta les diferents seccions del sindicat de pagesos de Barberà, el més antic de la Conca, que a finals del segle XIX articulava la vida social dels jornalers, mitgers i petits propietaris. A més d'intentar millorar les seves condicions econòmiques, també es preocupava de l'alfabetització dels seus fills, l'assistència mèdica, la dignificació de la dona, la mecanització dels processos productius, etc. L'ideari de la cooperativa arrelà en la mentalitat barberenca durant tot el segle XX.

Artículo que comenta las diversas secciones del sindicato de labradores de Barberà, el más antiguo de la comarca, que a finales del siglo XIX articulaba la vida social de los parceros, jornaleros y pequeños propietarios. Además de intentar mejorar sus condiciones económicas, también se ocupaba de la instrucción de sus hijos, el servicio médico, la promoción de la mujer, la mecanización de los procesos productivos, etc. El ideario de la cooperativa se mantuvo vivo en la mentalidad local durante todo el siglo XX.

En tot l'any 1994, és a dir, ja en fa tretze, la Cooperativa Agrícola de Barberà i per extensió tot el poble —veïns i absents— va celebrar una sèrie d'actes per commemorar la fundació de la que fou la seva antecessora, la Societat Agrícola (1894), que en el seu temps es va conèixer popularment amb el nom de *La Casa*.

Segons referències dignes de crèdit va ser la primera entitat de Catalunya i potser d'Espanya constituïda per elaborar vi comunitàriament (un grup de socis) sense dependre de cap empresa privada. Segons els estatuts, es va inscriure en el Registre d'Associacions del Govern Civil de Tarragona amb el nom de *Sociedad de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barberà*, ja que no existia legislació adequada per inscriure entitats dedicades a la transformació de productes —oli i vi—, si bé ja existien associacions comunitàries dedicades a activitats relacionades amb l'agricultura, però més de tipus comercial, com podia ser la venda d'adobs, consum, per a les quals no era necessari fer grans inversions de capital, que sí que exigia la transformació. Els propietaris importants ho resolien pel seu compte, i els petits i mitgers havien de raure obligatòriament al celler d'aquests, amb la consegüent possible especulació per part dels primers. La incorporació gairebé massiva

d'aquests petits pagesos a La Societat, alguns amb un cert patrimoni econòmic, va fer possible el finançament d'aquell projecte.

Tots els interessos, motivacions ideològiques i circumstancials derivats de l'aparició de la fil·loxera foren descrits a bastament pels historiadors Joan Fuguet, Andreu Mayayo i Dolors Juliano en el llibre publicat amb motiu del seu centenari,¹ i a ells em remeto per a la descripció de l'evolució de La Societat; per la qual cosa no repetirem les seves aportacions; però sí que voldria destacar les derivacions que es van desenvolupar fruit d'aquell esperit solidari que va impulsar la trajectòria de La Casa.

D'entrada es va demostrar que, a més de l'elaboració del vi, els seus dirigents —que, com va remarcar el professor Mayayo, malgrat la seva condició social estaven bastant il·lustrats— tenien *in mente* altres projectes. Es va donar la paradoxa que, si bé en la data de la seva constitució no hi havia raïm a causa dels estralls de la fil·loxera, procuraren construir un local social (1897) que servís de nucli aglutinador de solidaritat.

Trobo important destacar que en la construcció d'aquest edifici i del celler que es bastí més tard no hi intervingué cap professional ni empresa important del ram. Fou dirigida i supervisada per un paleta local, destacat soci de l'entitat (no sabem si assessorat per algun arquitecte), amb el treball a torns de tots els socis i amb aportació de material d'aquells que en disposaven (cabirons, pedra, sorra, etc.). Aquest sistema primari podia donar lloc a unes construccions mediocres, just per satisfer les més elementals necessitats. No fou així, sinó que els resultats foren uns edificis de manifesta solidesa, harmonitzats i ben distribuïts per poder atendre els serveis comunals adequats amb tota comoditat, que encara es mantenen intactes amb les pertinents reformes. Avui La Casa és en fase de rehabilitació, tot i un incendi de fa uns anys que no va afectar la seva estructura bàsica.

En el plantejament social va tenir una considerable influència, com van fer esment els historiadors esmentats, Joan Esplugues, propietari i polític barberenc, molt conegut de tècniques agràries i associatives pels seus freqüents viatges a l'estranger. El bagatge de la seva experiència connectà molt fortament amb l'ideari dels capdavanters i féu que La Societat anés adquirint amb el temps un important potencial institucional i econòmic. La manca de normatives que regularitzessin les entitats de transformació fou subsanada l'any 1906 amb l'aprovació per part de les Corts espanyoles de la llei de sindicats, impulsada per un propietari també de la Conca, l'espluguí Josep M. Rendé.²

¹ *El primer celler cooperatiu de Catalunya. Centenari de la Societat de Barberà de la Conca (1894-1994)*. Barcelona: 1994.

² D'aquest personatge, Antoni Gavaldà n'ha publicat una completa biografia: *Josep M. Rendé i Ventosa*. Valls: 2005.

Aquesta llei marcava les pautes a seguir per les entitats que ja hi havia en funcionament i per les que es constituïssin més en endavant; feia èmfasi en la seva ordenació econòmica i financera, però tractava molt lleugerament l'aspecte social. La Societat, tot i que no considerava que complia el seu concepte associatiu, es va inscriure en el Registre amb el nom de *Sociedad Agrícola (Sindicato)*, nom que encara figura a la façana del celler, actitud que adoptà per no perdre els ajuts i prerrogatives que la legislació estatal atorgava a les entitats esmentades. La Societat, que a contracor acceptà la llei, a més de mantenir la seva tasca primordial d'elaboració i comercialització de vi, no deixà de desenvolupar el seu propi projecte social, i endegà una sèrie de seccions internes i altres d'externes per assolir els seus objectius per benefici de tots els socis, de les quals en parlarem.

Seccions internes

Promoció vitícola: planter de peus americans
 Educatiu: escola primària
 Cultural: biblioteca i teatre
 Sanitari: conveni mèdic per assistència als socis
 Oci i diversió: comissió de festes
 Alimentari i comercial: cooperativa de consum
 Serveis: màquina de batre
 Reivindicatius: unió de mitgers i jornalers

Seccions externes

Assegurances: Germandat La Caritativa, per a malaltia i accidents de persones. Secció d'Assegurances, per als animals de treball
 Infraestructures: comissions per al manteniment dels camins del terme

Cada una de les seccions internes —i no cal dir les externes— no estaven gestionades directament per la direcció central de La Societat, sinó que actuaven amb un marge de gestió independent i, per tant, trobem interessant fer una exposició detallada de cada una amb les seves estructures, finançament, model d'actuació, evolució a través del temps fins a la seva desaparició. En la trajectòria d'aquestes seccions hi va haver un abans i un després marcat per la Guerra Civil i el seu desenllaç. La llei de cooperatives de la Generalitat de l'any 1932 establí la unificació de les locals. Per això, La Societat absorbí l'altre Sindicat i, per tant, integrà els seus socis al seu local social. Amb la pèrdua de la guerra i la victòria dels feixistes, la situació es va invertir; l'edifici de La Casa fou clausurat perquè es considerà representant de l'esquerra més revolucionària i els seus socis igualment integrats al local social de l'altre Sindicat, que hagué d'ésser ampliat per tal d'encaibir tot el poble. Els dos cellers foren emprats conjuntament sense discriminació.

Detall de la façana d'una nau del Celler de la Societat Agrícola.

Pati interior i primera nau del Celler de la Societat Agrícola.

El planter

La primera missió que s'imposà La Societat fou la d'accelerar la producció de raïm, aniquilada totalment per la fil·loxera; a aquest efecte i a instàncies del senyor Esplugues i en una parcel·la de regadiu de la seva propietat, s'instal·là un planter col·lectiu de ceps americans perquè els pagesos que hi participaven poguessin accedir a l'ús dels mallols per refer les seves plantacions. Desconeixem l'organització i el finançament d'aquest planter, però sens dubte va promoure la ràpida difusió dels peus que, posteriorment empeltats, van facilitar la producció de raïm. La iniciativa propicià que abans d'acabar el segle hi hagués pagesos que poguessin veremar fent l'elaboració en el celler particular del senyor Esplugues, i l'any 1901 ja estrenaren una nau de recepció de raïm en un edifici propietat de l'entitat recentment construït. El planter deixà de funcionar quan ja els mateixos pagesos van poder fer les plantacions pel seu propi compte.

L'escola primària (1910)

Des de la perspectiva actual ens pot resultar si més no sorprendent que ara ja fa un segle un grup de pagesos modestos que havien fundat una entitat per elaborar vi pensessin a establir una escola per als seus fills. Com que no disposem de testimonis orals, podem fer algunes suposicions dels motius que els impulsaren a fer-ho. Barberà des de feia anys havia tingut una escola pública bastant eficient i a principis de segle estava bastant erradicat l'analfabetisme, encara present en algunes famílies amb precarietat econòmica o gent de més avançada edat; però l'esperit dels fundadors de La Societat era d'eradicar-lo del tot i evitar que es reproduís en la gent jove; per tant, necessitaven un organisme que els permetés incidir directament en els pares perquè no arrosseguessin els fills al treball infantil i perquè fossin severs amb la negligència pròpia d'aquests. Un altre factor era que els pagesos que fins llavors havien portat el seu raïm als cellers dels propietaris no tenien coneixement del rendiment del seu producte ni del valor resultant, la qual cosa els deixava pendents de la bona voluntat del receptor. Aquesta manca d'informació podia haver-los creat una obsessió per conèixer-les i veien la possibilitat que els fills alumnes aprenguessin a fer els càlculs pertinents: el que s'anomenà el *compte del vi*. Per aquesta raó al mestre se li posà com a tasca prioritària que quan el nen dominés les quatre regles bàsiques de càlcul se li ensenyés el procediment per conèixer la proporció de vi resultant del volum de raïm aportat i el valor monetari final derivat del preu per grau càrrega; per tal de fer aquest càlcul el mestre prescindia de si l'alumne coneixia la regla matemàtica que el configurava (s'anomenava *aligació*).

També podia ser determinant la condició laica de l'escola, allunyada de qualsevol influència de l'Església catòlica, i especialment del seu rector, ja que La Societat havia tingut amb ell un seriós enfrontament que havia acabat en el jutjat.

Es creà una comissió de pares que pot considerar-se un antecedent dels actuals consells escolars, que tenia cura de controlar l'assistència i el comportament dels alumnes a través dels comunicats del mestre i d'alguna queixa que hi pogués haver sobre aquest. Feien visites periòdiques a l'escola i una mena de control a través de l'exposició anual de treballs que es feia coincidir amb la festa del Primer de Maig, que era emblemàtica a La Societat. L'escola era finançada per l'aportació dels socis proporcionalment a la collita de raïm, que cobria el sou del mestre i el manteniment de l'edifici; el material d'ús era abonat per cada alumne de manera individual. L'any 1914 s'estableix a les nits d'hivern un servei de repàs per a adults que igualment servia per completar els coneixements dels alumnes avançats i per afiançar la instrucció dels més endarrerits. Com que l'assistència era una opció voluntària, alguns abandonaven els estudis als dos hiverns, però altres hi assistien fins que havien de complir el servei militar. L'arribada de la Guerra Civil va fer obsolets els objectius laics de l'escola i tots els alumnes foren traspassats a l'escola pública, situació que es mantingué fins a la postguerra. L'escola d'adults s'intentà reproduir l'hivern dels anys 1939-40 amb l'assistència de joves de diverses edats, dels 16 als 23 anys, la majoria de fills de socis de La Societat, que la guerra havia privat de l'oportunitat de perfeccionar els coneixements.

La biblioteca

En una de les estances del local social de La Casa s'hi ubicà la biblioteca: una prestatgeria i una taula de despatx. No era gaire nombrosa però hi eren presents la literatura novel·lística i alguna de científica del moment: es nodria de socis voluntaris que pagaven una quota. Durant la Guerra Civil s'incorporaren a aquest fons els provinents dels Amics de l'Escola, propietat de la pública, i els de l'Ateneu, pertanyent a un grup minoritari de veïns interessats en una cultura més elitista. Amb el pas dels dos exèrcits part dels llibres van quedar dispersos o malmesos, a la postguerra un grup de joves —la majoria originaris de l'anterior Societat i amb el visticplau de les autoritats locals— van ordenar tots els llibres que es van poder aplegar, la prestatgeria va ser col·locada a la sala del cafè del local social, llavors usat per la Cooperativa. Així va funcionar fins a l'any 1950, en què la construcció del nou local va fer necessari l'emmagatzematge dels llibres en caixes que foren dipositades als baixos de l'Ajuntament. Un cop acabades les obres de construcció, la direcció de l'entitat cooperativa no va saber trobar un altre lloc idoni per situar l'armari i els llibres, els quals van continuar ocults; d'aquesta manera van romandre fins que l'Ajuntament sorgit de la democràcia va començar a reordenar tot el fons bibliogràfic i va adequar-lo en un lloc amb dependències pròpies, que s'ha anat ampliant i millorant per al servei de tots els convilatans.

El teatre

Una vegada a l'edifici de La Casa, també s'hi va construir un escenari. L'activitat escènica hi fou activa, amb algun interval d'aturada, fins a la Guerra Civil. A la postguerra un grup de joves van reempendre les representacions, però no duraren gaire, fins que l'any 1950 una altra generació de joves —val a dir que tots procedents de l'anterior Societat—, van impulsar-lo amb tanta força que aquesta vegada va tenir una continuïtat fins a l'any 1980, en què l'emigració d'habitants i la dispersió de la gent jove van fer impossible el manteniment de l'activitat.

La sanitat

L'any 1907 La Societat s'interessà a oferir assistència sanitària de manera col·lectiva, i va contractar un metge per a l'atenció dels socis. Els convenis s'anaren repetint, ja que consta que el 1919 es fa un contracte amb un altre metge, i d'aquesta manera fins a la clausura de La Societat. Era finançat pels socis a partir del líquid imposable de la seva contribució territorial dividit en tres categories, allò que avui anomenaríem *impost sobre la riquesa*. A la postguerra, si bé els metges ja eren designats pel seu col·legi i el sou el cobrava directament dels veïns (ara la seva totalitat), el repartiment era bàsicament el mateix, amb modificacions segons el nombre de membres de cada família; a més, regularitzat per l'Ajuntament de torn. Quan la Seguretat Social va cobrir l'assistència primària per als pagesos va desaparèixer aquest conveni.

La comissió de festes

És ben sabut que a bona part del passat segle les festes en els pobles rurals eren ben simples: sessions de ball els diumenges i dies festius a la tarda, primerament amb manubri, després amb pianola i darrerament amb una gramola que també es va anomenar *tocadiscs*; sessions de cinema els dissabtes i diumenges a la nit; a banda de les festes majors, que podien ser d'estiu, d'hivern o de primavera. Per organitzar aquestes activitats es constituí una agrupació de joves (nois solters) que es regia per una comissió elegida pels socis. El pressupost de les despeses era cobert per les quotes i per la recaptació del cinema. A la immediata postguerra, d'entrada, es reproduí el mateix model però amb una comissió nomenada directament per les autoritats; per discrepàncies amb el jovent, aquestes van intentar manipular-ne la gestió, però en fracassar, van nomenar una comissió a dit; passat un temps, es va tornar al sistema d'elecció. Posteriorment, com que l'oci s'ha modificat completament, l'organització de les festes convencionals i altres actes lúdics ha passat a ser gestionat per una comissió de voluntaris amb conveni amb l'Ajuntament, que es finança per l'aportació d'aquest i la quota familiar dels residents fixos o temporals del poble.

La cooperativa de consum

Si ja havien constituït una entitat per evitar l'especulació que portaven a terme els propietaris amb el raïm, igualment es van preocupar que en el comerç local no s'especulés amb els productes d'alimentació i els cereals recollits. Per aquest motiu, es va constituir una cooperativa de consum on es podien adquirir tant articles alimentaris com d'ús quotidià, i també es comercialitzaven productes obtinguts de les collites (blat i ordi). Uns baixos del local social serviren per a aquesta activitat. Era administrada per una junta pròpia i oferia el servei els diumenges al matí, realitzat pels elements de la junta. A la postguerra, molt aviat es reprengué la seva funció, limitada per l'escassetat de productes a les mateixes dependències de La Casa, amb una junta pròpia designada a dit; i al nom de cooperativa de consum se li afegí la Secció de Proveïments. Per ampliar les seves tasques, l'Ajuntament —des del primer moment— li encarregà la distribució dels articles que anaven racionats (excepte el pa), però no podien exercir l'activitat comercial perquè els productes agrícoles estaven intervinguts. L'any 1947 per mor de la seva expansió, ja que llavors feia el servei a tot el poble, i perquè l'edifici de La Casa es considerava un lloc aïllat, es va traslladar al centre del nucli urbà, en un edifici propietat de l'Ajuntament (antic escorxador). Com que era considerada des dels seus inicis una entitat sense ànim de lucre, el benefici anual no era repartit a partir de les aportacions de capital, que no existien, sinó entre els socis en proporció a la despesa efectuada. Arribà un moment en què els nous hàbits de consum, la manca d'espai i la falta de capitalització, exigien una remodelació estructural i una nova ubicació, cosa difícil d'assolir, per la qual cosa es clausurà definitivament.

La màquina de batre

A banda del servei de venda de fertilitzants, lligada a l'activitat agrària amb magatzem propi, decidiren l'any 1922 la compra d'una màquina de batre per ajudar als pagesos que podien tenir dificultats a l'hora de trinxar els cereals. Funcionava amb força elèctrica, connectada a l'edifici del celler, al costat del qual estava instal·lada. Es pagava per hores de funcionament i hi anava inclosa una assegurança de possibles incendis de les garbes. Estigué en funcionament fins a l'any 1928, quan a causa de les continuades avaries que s'anaven produint i la poca experiència dels seus servidors feren impossible la seva continuïtat. L'any 1957 es continuà aquest servei amb la compra d'una nova màquina, arrossegada i moguda per la força d'un tractor (propietat de la cooperativa) al lloc convingut per cada soci. Uns anys mes tard se'n comprà una altra, amb la mateixa funció, amb la qual cosa tot el poble gaudia d'aquest servei, que fou eficaç fins que les màquines recol·lectores ja s'ocuparen totalment de la recollida dels cereals.

La unió de parcers i jornalers

Com hem vist, la constitució de La Societat tenia un fons reivindicatiu dels pagesos modestos (alguns sense patrimoni propi) per evitar els abusos dels propietaris. L'any de la seva fundació s'organitzà una vaga que durà tretze mesos per renovar els contractes de conreu; l'any 1919 s'inicià una altra vaga que es va tancar establint un model de conveni que fixava la seva durada en 39 anys, considerats com a cicle vital de la vinya. El fruit de les terres fèrtils es repartia amb un 50% per cada part (propietari i parcer), i a les terres de més baixa qualitat el fruit es repartia un terç per al propietari i dos terços per al mitger. En el conveni hi figuraven unes condicions compensatòries per als mitgers per les despeses que havien fet en els tractaments de la vinya. Una comissió formada per dos propietaris i dos parcers regulava anualment aquestes condicions. Tota aquesta lluita reivindicativa es materialitzà l'any 1927 en una institució que fou la Unió de Parcers i Jornalers, que tingué per missió vetllar per al manteniment dels acords i promoure'n altres si es trobava convenient. Val a dir que els acords que es van signar l'any 1919 es mantingueren a la postguerra sempre que el mitger continués conreant la mateixa finca del propietari, les finques que foren canviades (algunes vegades forçosament) o bé finalitzat el termini fixat en el contracte, els percentatges també foren modificats.

Les assegurances mèdiques

Les seccions externes foren fonamentalment assegurances. Entre aquestes, la que tingué per nom Germandat La Caritativa estava destinada a protegir els socis de qualsevol malaltia o accident; era coneguda popularment com *Germandat de Cal Tuno* perquè disposava d'un local social en una sala bastant atrotinada propietat d'una família que tenia aquest renom. La seva organització era independent de La Societat, amb junta i estatuts propis i amb contacte directe amb el metge. El seu funcionament era semblant a qualsevol asseguradora actual: els socis pagaven una quota mensual i el malalt o accidentat rebia el sou corresponent, sempre inferior a l'establert oficialment per evitar la possible picaresca que podia aparèixer per part d'alguna persona afectada. El lligam que l'unia a La Societat era el referent a l'article tercer capítol novè dels seus estatuts, que establia l'obligació de treballar la terra del malalt o accidentat amb l'aportació de tres jornades de treball semanal, tots al mateix dia o contribuint amb els diners del sou si no els era possible complir amb el treball. Durant la guerra, amb la dificultat de mantenir el sistema per la marxa del jovent, es mantingué de manera col·lectiva la recollida de fruits, cereals i olives. A la postguerra, apareixeren en l'àmbit provincial altres mútues més generalitzades i amb més recursos que ja feren insuficient la local. No obstant això, amb motiu de produir-se accidents de tractor (en diverses ocasions amb causa de mort), es repetí el treball col·lectiu a la terra de l'accidentat fins a l'arribada de la collita i la recollida. Actualment, amb l'abandonament de l'agricultura per part de molts pagesos es faria difícil mantenir aquesta fórmula.

El clima associatiu de la germandat La Caritativa va fer que aquesta entitat local contactés amb la mutualitat Quinta de Salud La Alianza, de Barcelona, per contractar una assegurança col·lectiva d'assistència hospitalària. La Junta de Barberà es cuidava de cobrar les quotes mensuals i les remetia globalment a la central i gestionava l'ingrés en cas d'intervenció quirúrgica. Aquesta assegurança va continuar viable a la postguerra fins ja ben entrada la democràcia, quan els pagesos s'incorporaren a tots els serveis d'assistència mèdica de la Seguretat Social.

Una altra secció externa fou l'assegurança d'animals de treball: l'any 1916 impulsada per la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, de nova creació, s'establí una secció d'assegurances per als animals de treball. Una vegada dissolta la Federació, a Barberà continuà funcionant potser d'una manera atípica. No hi havia establerta cap quota prèvia. L'adquisició de l'animal era valorada pel veterinari, contractat juntament amb un expert local; aquest valor variava anualment segons l'edat o estat físic de la bèstia. En produir-se la mort o la incapacitat d'algun, després del dictamen veterinari, el propietari afectat rebia la quantitat valorada que era aportada proporcionalment pels associats d'acord amb la seva valoració. Durant la postguerra va continuar funcionant, i els estatuts es renovaren l'any 1942, i es mantingueren vigents fins a l'any 1972, quan la mecanització del camp va fer obsoleta aquesta secció.³

No podem deixar d'esmentar que a principis del segle XX un grup de veïns, la majoria no inscrits a La Societat (prescindint del grans propietaris) fundaren una altra associació d'assegurances anomenada Hermandad La Bienhechora, amb estructura administrativa idèntica a la que hem comentat. Aquesta, segurament perquè no disposava d'un local adient, ubicà la seu social a la casa particular d'un afiliat. Les fórmules d'actuació es desprenien d'uns estatuts avalats per la federació de mútues d'assegurances segurament també idèntics amb les de l'altra. Igualment aquesta associació estava vinculada amb La Alianza de Barcelona i es dissolgué per les mateixes circumstàncies que l'altra.

El manteniment dels camins rurals

Independentment de l'estructura de La Societat, però fruit de l'esperit solidari que animava la seva trajectòria, es crearen unes juntes que s'encarregaren de la millora dels camins del terme municipal al marge de l'Ajuntament, però amb el seu consentiment. Era una junta per a cada un dels camins centrals que sortien directament del nucli urbà, i unes sotsjuntes per als ramals més importants.

³ Sobre aquesta temàtica a la nostra comarca durant la primera meitat del segle XX vegeu l'article de Silvestre PALÀ AUGÉ. "L'assegurança de mules al Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 2 (1994), p. 151-183.

L'aportació de la dona

Encara que no hi hem fet referència, en totes les seccions que hem esmentat la presència de l'element femení en la gestió era inexistent. Mirat des de la perspectiva actual aquesta opció pot ser considerada masculisme institucional o discriminació de gènere. Hem de pensar que fins ben entrat el segle XX la dona no era considerada apta per gestionar qualsevol organisme, tampoc no tenia dret a vot; la visió discriminatòria pot ser matisada o, fins i tot, enfocada en una altra direcció. En treballs anteriors ja havíem demostrat que la seva presència en certes tasques del camp era imprescindible i responsable, en l'article de Joan Fuguet en el llibre del Centenari remarca el protagonisme col·lectiu de la dona en les vagues i lluites reivindicatives portades a terme pels socis que arribaren al seu processament en els jutjats.⁴ Suposo que no és pas estrany que La Societat l'any 1919 organitzés unes xerrades a càrrec de la professora de la Universitat de Barcelona Carme de Castro sobre anticonceptius i regulació de natalitat, que suposem causà un gran impacte per la temàtica tan agosarada que en aquell temps es considerava tabú. Més tard, l'any 1931 la filla d'un soci, Victòria Contijoch, va fundar l'Agrupació de Noies (fadrines) per promoure la seva disposició a actuar en grup en temes culturals. L'associació va funcionar fins al final de la Guerra Civil, quan el règim franquista es cuidà d'encarrilar les noies cap a altres paràmetres ideològics.

L'acció municipal

El clima de solidaritat desplegat per La Societat tingué la seva repercussió en afers d'àmbit municipal: la construcció del tram de carretera que uneix els dos vials que van a Igualada, impulsada pel senyor Esplugues, va fer possible que els pagesos de Barberà amb el seu treball comunitari poguessin superar la crisi vinícola de finals de segle; la seva intervenció fou agraïda amb un homenatge i placa escultòrica commemorativa que sempre ha estat exposada —i encara ho està— a la sala d'actes de l'Ajuntament.

L'any 1895 socis de La Casa passaren a ocupar el govern municipal i establiren fórmules perquè tots els veïns del poble gaudissin dels seus serveis. Es va fer evident amb l'arribada de l'aigua potable al nucli urbà en què el sistema de treball per estendre la xarxa va fer possible que tothom, incloses les famílies més pobres, tingués la possibilitat de disposar d'aigua potable en el seu domicili.

Igualment, més tard, l'any 1951, independentment de la Cooperativa però sota la seva protecció, s'inicià un projecte per combatre les gelades primaverals a la vinya mitjançant la crema de brossa als camps a les matinades massa fredes.

⁴ "La fundació de la Societat de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barberà", p. 57-97.

En aquest projecte s'implicaren tots els socis fossin poc, molt o gens afectats. Els resultats no respongueren a la idea, ja que el fum de la brossa no tenia la suficient densitat per consolidar una boira protectora i una mica d'aire la feia desaparèixer; no obstant això, l'experiència serví de model a Montblanc, que amb màquines arrossegades per animals escamparen un fum de la crema de substàncies químiques més dens, però també ho hagueren de suspendre perquè obstaculitzava la visió a les carreteres properes. Encara que fracassés la iniciativa, es pot considerar com una mostra de l'esperit heretat, d'intentar solucionar els problemes de manera col·lectiva per cobrir les necessitats de tots els habitants, fos quina fos la seva extracció social.

Exposades les dades corresponents a tota una sèrie de funcions i projectes propis o externs que La Societat va desenvolupar durant la seva existència i altres després de la desaparició de l'entitat, podríem deduir que aquella idea que germinà entre una sèrie de pagesos més o menys instruïts no fou tan sols una flor que pot marcir-se o que fou instaurada en un sector reduït grup de la població, sinó que fou un sistema d'actuar en la vida d'un poble que va perdurar en el temps i amb les modificacions que la nova situació exigien.

Prova d'aquesta actitud popular és la referència que hem fet de l'asseguradora La Bienhechora, que si bé no tenia cap vincle amb La Societat, els seus socis també plantejaren el concepte de cooperació amb afinitat de condicions i objectius amb l'altra mútua.

Podríem qualificar de paradoxal —o si més no de curiós— que amb l'edifici social clausurat i amb unes autoritats que des de sempre havien mantingut un enfrontament visceral amb l'entitat, a través de la Cooperativa Agrícola es mantinguessin d'una o altra forma la majoria de les activitats que hem descrit. No he pretès amb aquest treball recordar les activitats de La Societat amb un sentiment nostàlgic (encara que hi sigui), sinó remarcar el que pot fer una comunitat amb unes idees de solidaritat i convivència, i d'allò que foren capaços uns pagesos per crear un sistema de vida.

Hem de constatar, sigui per a bé o per a mal, que el salt quantitatiu i en certa manera qualitatiu que hem sofert tots els pobles rurals —despoblament envers les ciutats, abandonament progressiu de l'activitat agrària, pluriactivitat, incorporació de famílies alienes (generalment immigrants), nous mitjans i noves tecnologies de comunicació—, ha fet que certs sistemes hagin caducat o s'hagin trasbalsat, i algunes de les premisses que van ser altament eficaces i van funcionar durant anys i panys estiguin diluïdes, sembla que en pro de les noves formes de convivència i associació.

Dades de l'estudi

Rebuda, gener 2007; acceptació, febrer 2007; supervisió, Josep M. Grau Pujol.